

PREDGOVOR

Zemljopisna imena, napose imena naseljenih mjesta, važna su sastavnica nacionalnoga jezičnoga, povijesnoga i kulturnoga naslijeđa, prvorazredni spomenici u kojima je pohranjena tvarna i duhovna kultura naroda. Već je pri osnutku Leksikografskoga zavoda za potrebe Kartografske redakcije bio pokrenut projekt prikupljanja i normiranja zemljopisnih imena te godine 1956. u trećem svesku zavodskih *Analâ* objavljena *Toponimika zapadne Istre, Cresa i Lošinja* u redakciji jezikoslovca Blaža Jurišića. Opsežnošću i zamišljenim povijesnim presjekom taj je projekt znatno nadmašivao onodobne zavodske snage, uključene u izdavanje temeljnih enciklopedijskih naslova, pa je ostavljen za bolja vremena. Obilje u međuvremenu prikupljenoga gradiva, razasutoga u mnogobrojnim zavodskim izdanjima, otvorilo je pitanje njegova usustavljivanja i predočavanja hrvatskoj znanstvenoj i kulturnoj javnosti. Između više zamisli što iz obilja izlučiti, Zavod je zaključio da je izdavanje rječnika hrvatskih naseljenih mjesta prijeka potreba, kojom bi se popunila zamjetna praznina u inače bogatoj i raznovrsnoj hrvatskoj leksikografskoj knjižnici.

Hrvatski mjesni rječnik suvremeni je imenik naseljenih mjesta (ekonima) s pridruženim imenima njihovih stanovnika (etnicima) i odnosnim pridjevima (kteticima) te pridjevima izvedenim od imena samih naselja, prvi takve vrste u nas. Njegov središnji abecedarij čini gradivo prikupljeno u višegodišnjem terenskom istraživanju u okviru znanstvenoga projekta *Rječnik naseljenih mjesta i njihovih etnika i ktetika*, koji je pod vodstvom akademika Stjepana Babića obavila 1975–2000. skupina od 50-ak popisivača, uglavnom profesora kroatistike. Gradivo je 2003. ustupljeno Leksikografskomu zavodu radi doradbe i tiskanja rječnika. Iz njega je već izlučena i 2005. u *Istarskoj enciklopediji* objelodanjena *Istarska toponimija* s nešto suženim gramatičkim sadržajem. Zavod je, sukladno mogućnostima, organizirao dopunska terenska istraživanja za dijelove županija Brodsko-posavske, Karlovačke i Primorsko-goranske te uskladio ukupno gradivo s novijom znanstvenom i strukovnom literaturom, napose s objavljenim rječnicima mjesnih govora. Svjestan da je to tek dio poslova koje treba obaviti u opsežnom projektu popisa i opisa hrvatskih mjesnih govora, koji u iskonskom liku nepovratno nestaju, odlučio se za tiskanje ovoga gradiva kao poticaj daljnjim istraživanjima. Njegov opseg i službeni oblici imena naselja usklađeni su s podatcima iz *Zakona o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj* (Narodne novine, 86/2006) te njegovim ispravcima, izmjenama i dopunama (Narodne novine, 125/06, 16/07, 95/08, 46/10, 145/10, 37/13, 44/13, 45/13). Uza svako naselje navedeno je njegovo službeno ime, pripadajuće gradsko ili općinsko središte te županija. U rječnik su uvrštena i posebnim znakom označena i naselja zatečena u terenskom gradivu koja se danas ne iskazuju samostalno. Također su uvrštena i posebnim znakom obilježena imena grada ili općine sa sjedištem u drugoimenom naselju. Na kraju su uputnice i gradsko-općinsko kazalo sa svim rječnikom obuhvaćenim naseljima, u kojem su gradovi označeni kosim pismom.

Utvrđivanje dijela likova naseljenih mjesta bilo je otežano zbog neusklađenosti u izvorima koji se drže službenima, a posebno njihovom usporedbom s imenima u drugim izvorima (rječnici, turistički i nautički vodiči, poštanski imenici). To je upozorenje leksikografu da je hrvatska toponimijska građa vrlo promjenjive naravi te da bi ju trebalo zakonski čvršće urediti i uskladiti s mjesnim likovima. Jedinice lokalne samouprave dijelom donose odluke o imenovanju i preimenovanju samostalno, bez nadzora i naputaka kakvoga središnjega strukovnoga tijela i zakonske potvrde, što, u krajnjem slučaju, može proizročiti nepredvidive promjene, narušavanje postojećega stanja i brisanje povijesnoga razvitka imena.

Imena u rječničkom članku sadržavaju književni i mjesni lik pa se mogu pratiti njihovi međusobni odnosi, povijesna utemeljenost suvremenih likova i normativni postupci u književnom jeziku te njegova otvorenost ili zatvorenost pojedinim odlikama mjesnih dijalektalnih oblika, napose neštoškavskih. Taj je proces živ i otvoren, što se zrcali i u ovom rječniku, posebno u naglasnom sustavu književnih oblika.

Izdavanjem *Hrvatskoga mjesnoga rječnika* Leksikografski zavod Miroslav Krleža postavio je osnovicu za daljnji rad na hrvatskom mjesnom imenoslovlju, razvitak kojega bi trebalo usmjeravati prema normativnomu učvršćivanju jezičnopovijesno utemeljenih likova.

Leksikografski zavod zahvaljuje svima koji su sudjelovali u izradbi ovoga rječnika, napose samozatajnim prinosnicima iz jedinica lokalne samouprave i mnogobrojnih hrvatskih škola te građanima koji su se susretljivo odazvali anketama. Njihove je anketne podatke obradilo Uredništvo, a imena ostalih obrađivača navedena su u popisu suradnika.

Uredništvo